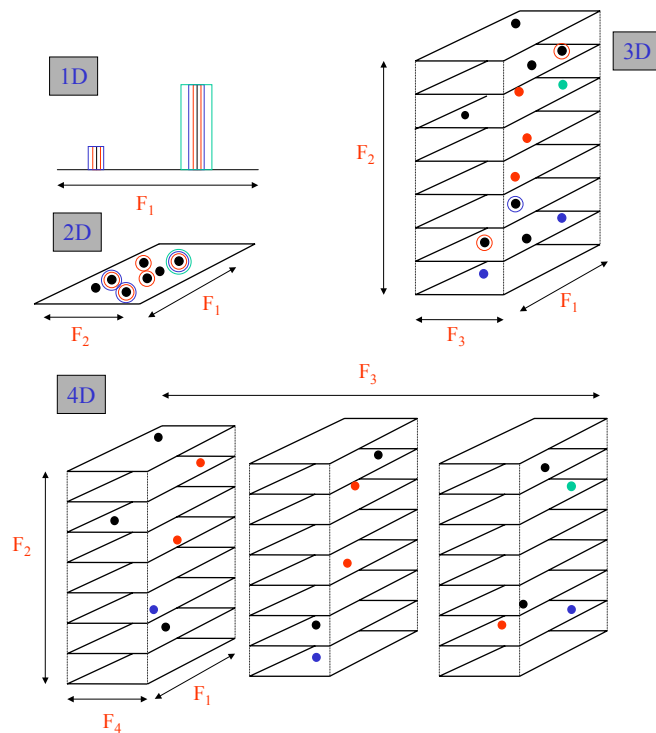

Multidimensionální NMR spektroskopie

Móda nebo nutnost?

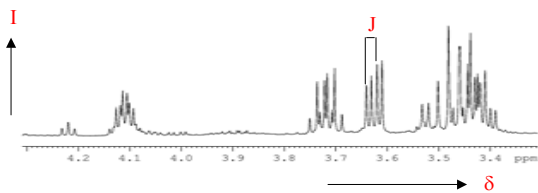

Zjednodušení komplikovaných NMR spekter expanzí do více dimenzí.

Dimensionalita NMR experimentů

- NMR parametry - chemický posun δ
  - interakční konstanta J
  - počet signálů ve spektru
  - integrální intenzita I

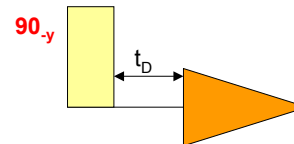

- Dimensionalita NMR experimentu je běžně určována počtem nezávislých časových domén t_i .

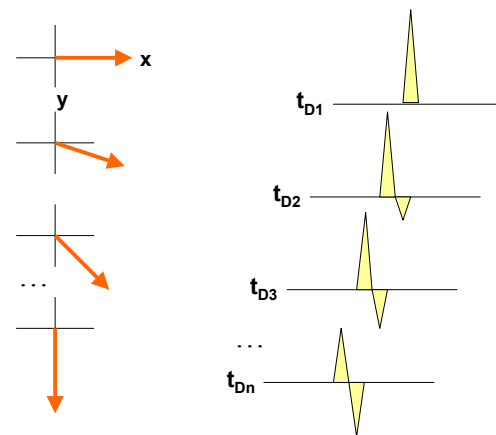

2D NMR spektroskopie

- **Jakékoliv 2D spektrum** zahrnuje opakování 1D sekvence za současného prodlužování proměnné periody t_D . Podívejme se nejprve na jednoduchý případ, kdy je tato perioda zařazena před začátkem snímání dat.

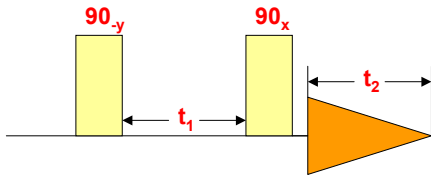
Po zpracování a výpisu spektra vypadají následovně:

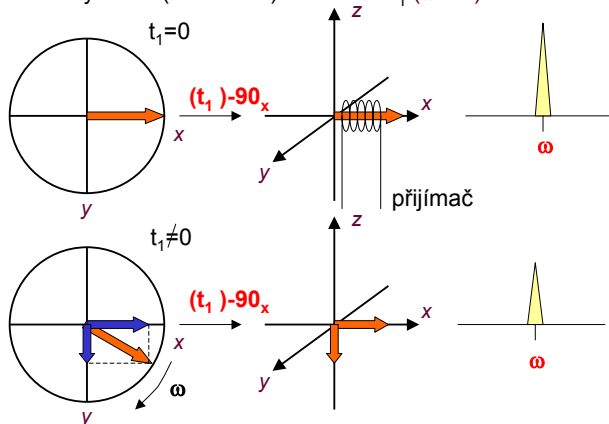
- Nyní máme **dvě časové domény**. První z nich je vytvářena podobně jako v 1D experimentu snímáním dat v přijímači spektrometru a druhá vzniká snímáním série těchto spekter s proměnnou periodou t_D (**variable delay**).

2D experiment

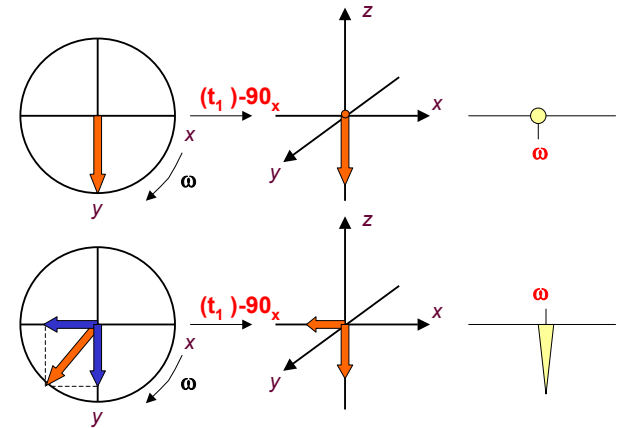
- Základní pulsní sekvence **COSY** experimentu obsahuje pouze dva pulsy oddělené proměnnou časovou periodou t_1 (vývojová perioda):

- Nyní se pokusme analyzovat tuto sekvenci pro signál, který je tzv. **mimo rezonanci RF pole** pro různé hodnoty t_1 . Jeho úhlová rychlost (frekvence) se liší od B_1 ($\omega \neq 0$).

2D experiment (pokračování)

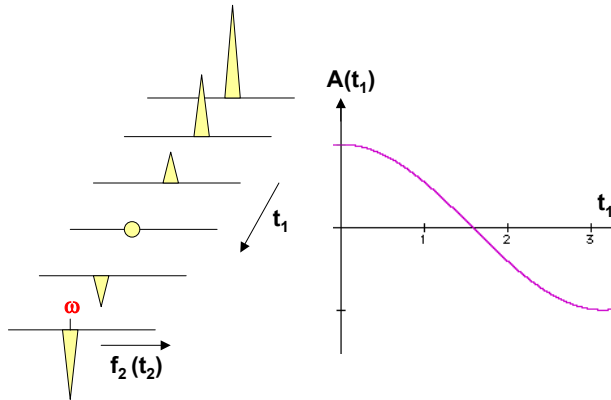

- Druhý $\pi / 2$ puls působí pouze na komponentu magnetizace v ose **y**.
- Komponenta v ose **x** není nijak ovlivněna.

$$A(t_1) = A_0 \cdot \cos(\omega \cdot t_1)$$

2D experiment (pokračování)

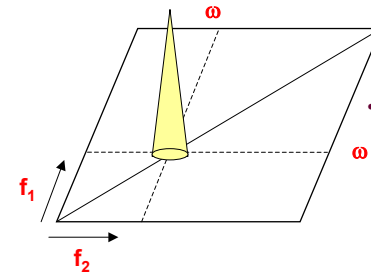
- Jestliže zaznameneáme sérii vzniklých spekter jako tzv. **“stacked plot”**, dostaneme následující obrázek:

- Nyní máme frekvenční doménu f_2 , (vznikla z časové domény t_2) a časovou doménu t_1 (interferogram).
- Protože amplituda se v t_1 doméně mění také periodicky, dostaneme **pseudo FID**, jestliže se na tato data podíváme ve směru kolmém k ose t_1 .
- Pro zjednodušení je zanedbána relaxace signálu.

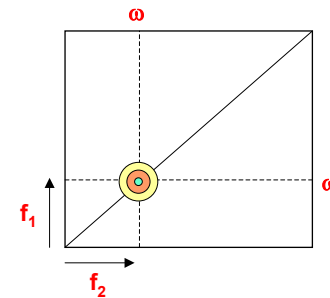
2D experiment (...)

- Existuje FID v t_1 , takže můžeme provést **druhou Fourierovu transformaci v t_1** doméně (první byla provedena v t_2 doméně). Tímto způsobem získáme **dvoudimenzionální spectrum**:

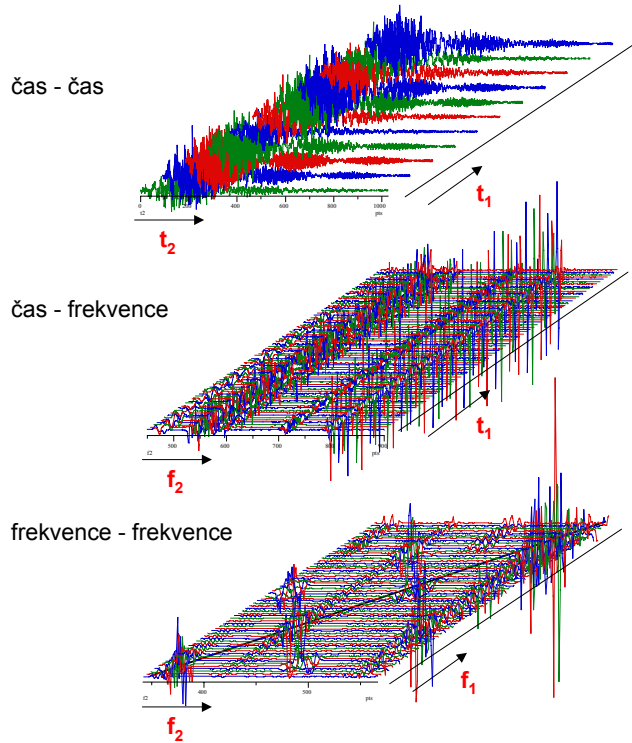

- Na průsečíku frekvenčních čar získáme tzv. **krospík**. ω tomto případě **diagonální**.

- Mnohem přehlednější je tzv. **„contour plot“**, kdy jako bychom tyto krospíky sesekli a podívali se na ně shora.

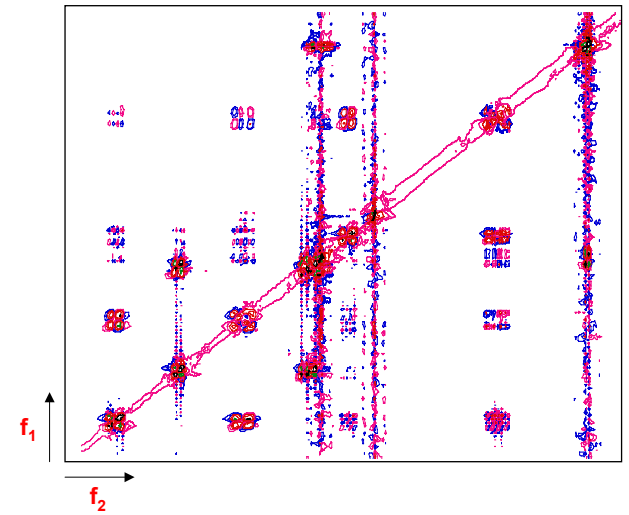

2D experiment - COSY (reálná data)

2D experiment - COSY (reálná data)

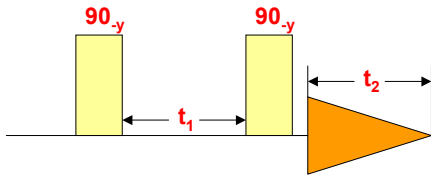
- *Contour-plot* se záznamem všech *krospíků*:

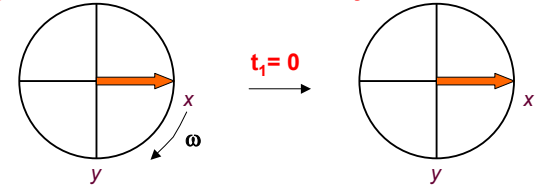
- Otázka nyní zní“ Odkud se vzaly všechny ty mimo-diagonální krospíky?

Homonukleární korelace - COSY

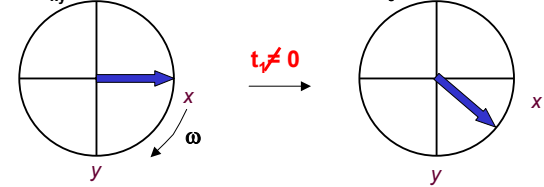
- **COSY** znamená **CORrelation SpectroscopY**, a protože pracujeme s homonukleárními interakčními konstantami, patří do **homonukleární korelační spektroskopie**.
- V předchozích úvahách jsme pracovali s izolovaným spinem bez jakékoliv interakce s ostatními, což je příliš velké zjednodušení.
- COSY experiment by nám měl říci, který spin je v interakci s nějakým dalším spinem. Toto právě poznáme z **mimo-diagonálních krospektrů**.
- Předpokládejme opět pulsní sekvenci pro COSY $90_y - t_1 - 90_y - t_1$

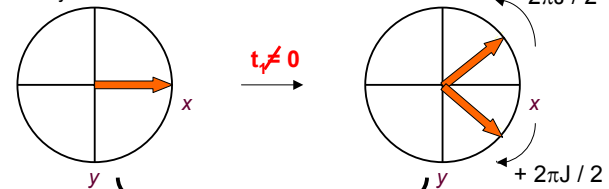
Současný vývoj magnetizace podle chemického posunu a interakční konstanty

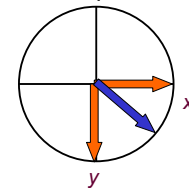
Vývoj M_{xy} podle chemického posunu $\omega - \omega_0 < 0$

Vývoj M_{xy} podle interakční konstanty J

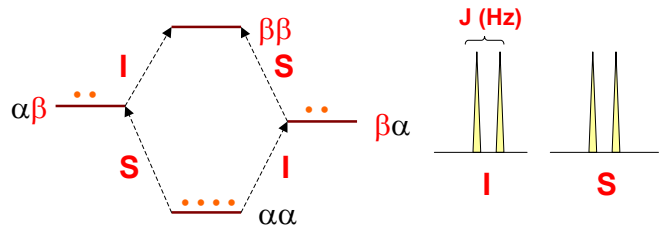

Společný vývoj M_{xy}

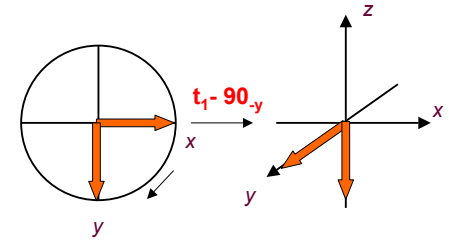
Homonukleární korelace – COSY

- Diagram energetických hladin pro systém IS :

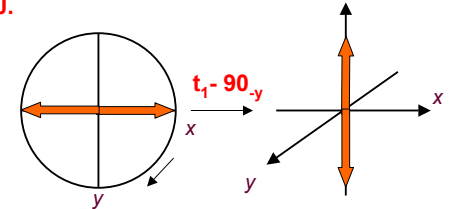

- Intenzita mimodiagonálních krospektrů závisí na míře přenosu polarizace (magnetizace) z jednoho jádra na druhé.
- Analyzujme situaci, kdy vybudíme spin I a přeneseme polarizaci na spin S .

Homonukleární korelace (pokračování)

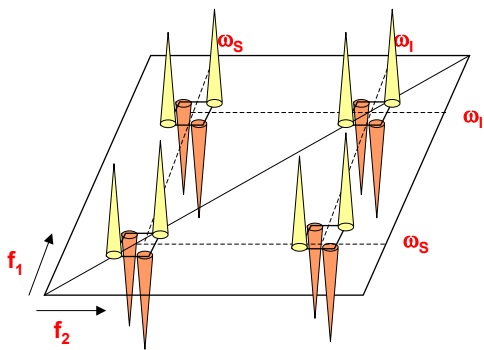
- Pro $t_1 = 0$, budeme mít kompletní inverzi spinu I (jedná se o pseudo π puls) a signál S se nezmění. Pro všechny ostatní časy se však intenzita spinu S bude měnit v důsledku rozdílné míry přenosu polarizace z jádra I na jádro S . Tato změna bude periodicky záviset na frekvenci spinu I a velikosti interakční konstanty J_{IS} . Nejvíce polarizace se přeneše nastavíme-li $t_1 = 1/2J$.

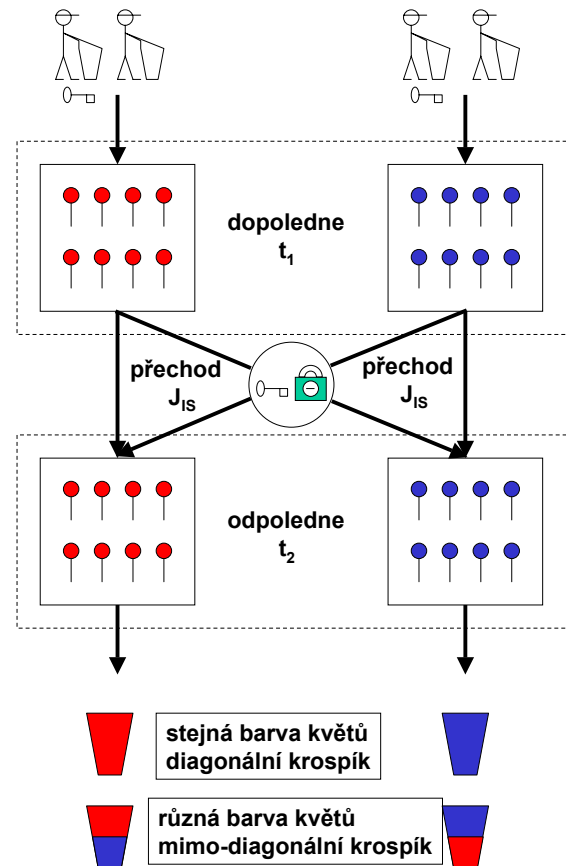
$$A_S(t_1, t_2) = A_I \cdot \text{trig}(\omega_I \cdot t_1) \cdot \sin(\pi J_{IS} \cdot t_1) \cdot \text{trig}(\omega_S \cdot t_2) \cdot \sin(\pi J_{IS} \cdot t_2)$$

Homonukleární korelace (...)

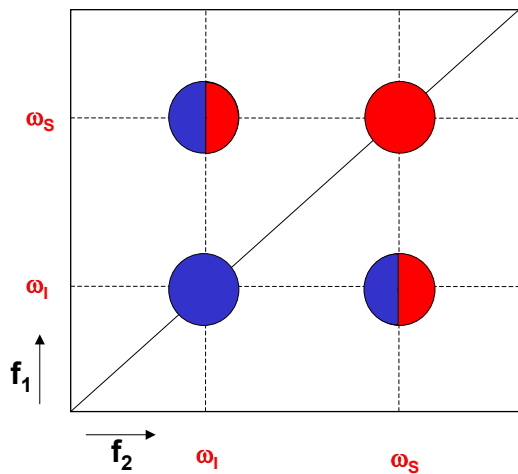
- Po Fourierově transformaci v t_1 a t_2 , a faktu, že stejný pochod přenosu polarizace probíhá i opačným směrem dostaneme následující obrázek:

- Toto je typický vzhled COSY spektra pro systém IS .

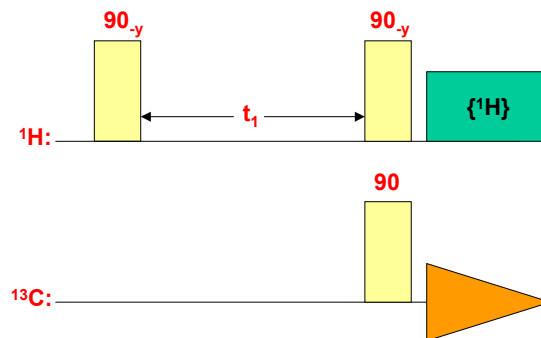

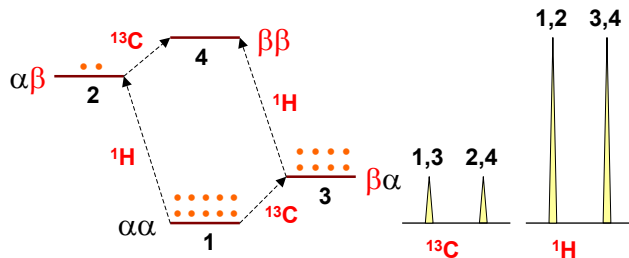
Heteronukleární korelace - HETCOR

- Na podobném principu jako COSY funguje experiment, který nám poskytuje konektivitu mezi spiny ^1H a ^{13}C (obecně X). Nazývá se **HETCOR**, (**HET**eronuclear **COR**relation **spec**troscopy.)
- Pulsní sekvence obsahuje jak pulsy aplikované na ^1H , tak i na ^{13}C současně. Základní pulsni sekvence vypadá následovně:

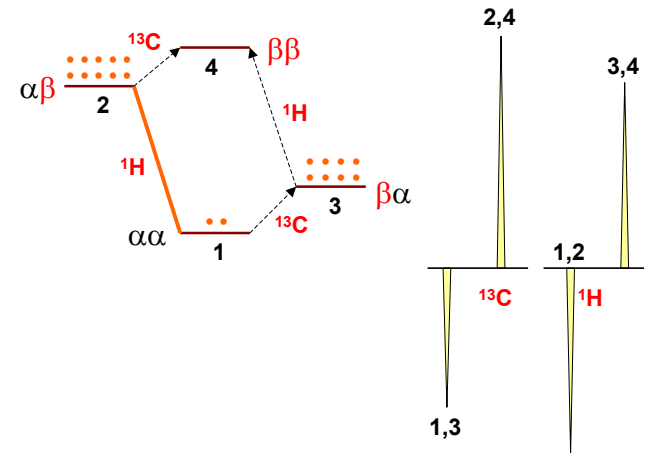
HETCOR (...)

- Podobně jako v případě COSY, velikost inverze populace závisí na čase t_1 a interakční konstantě J_{CH} .
- Takto to platí, je-li signál přesně v rezonanci, jsme-li mimo rezonanci, závisí též na ^1H frekvenci (δ).
- Podobně jako v případě SPI a INEPTu, periodická změna inverze ^1H populace bude mít obdobný periodický efekt na míru přenosu polarizace na ^{13}C . Energetický diagram dvouspinového systému ^1H - ^{13}C potom vypadá následovně:

HETCOR (...)

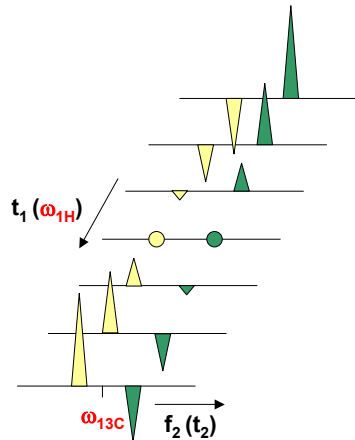
- A po přenosu polarizace následovně:

- Přenosem polarizace z ^1H na ^{13}C se může nejen zvýšit intenzita signálů ^{13}C , ale je možné tímto způsobem přenést informaci o jádře ^1H na jádro ^{13}C .
- Protože signál ^{13}C , který detekujeme během t_2 periody, je modulován frekvencí protonu, který je s ním v interakci, **nese ^{13}C FID informaci jak o ^{13}C , tak o ^1H frekvenci.**

HETCOR (...)

- Intenzita ^{13}C signálu bude záviset na míře inverze populace ^1H spinů a tudíž na $\omega_{1\text{H}}$ a velikosti J_{CH} . Záznam intenzity („stacked plot“) potom vypadá následovně pro různé t_1 časy:

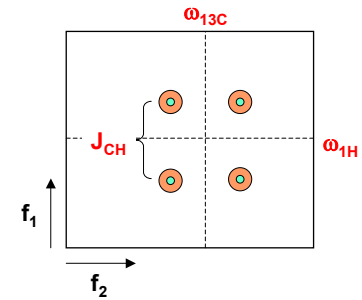

$$A_{13\text{C}}(t_1, t_2) \propto \text{trig}(\omega_{1\text{H}}t_1) * \text{trig}(\omega_{13\text{C}}t_2) * \sin(J_{\text{CH}}t_1) * \sin(J_{\text{CH}}t_2)$$

- Matematicky vyjádřeno, tzv. přenosová funkce bude záviset na frekvenci ^1H spinu $\omega_{1\text{H}}$ během periody t_1 a frekvenci spinu ^{13}C (v interakci s ^1H) $\omega_{13\text{C}}$ během periody t_2 a velikosti interakční konstanty během obou period:

HETCOR (...)

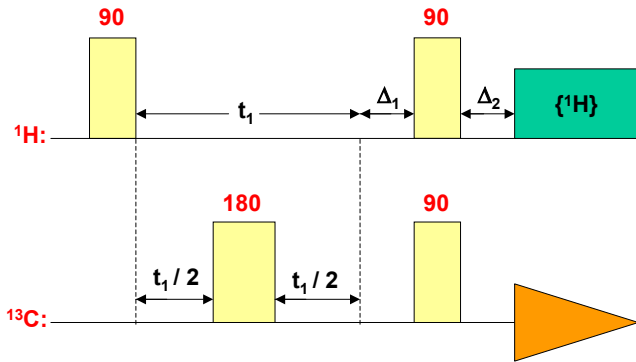
- Fourierova transformace v obou doménách nám poskytne 2D korelační spektrum:

- Hlavní rozdíl oproti COSY je v asymetričnosti spektra. Jedna osa nese ^1H frekvence a druhá ^{13}C frekvence.
- Problémem je rozštěpení signálu interakční konstantou J_{CH} , což jednak snižuje intenzitu spektra, ale zejména dochází k překryvům různých **CH** spinových systémů.

HETCOR (odstranění rozštěpení signálu)

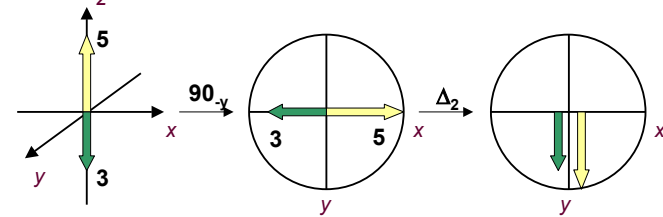
- Využijeme pro tento účel **heteronukleární spinové echo**.

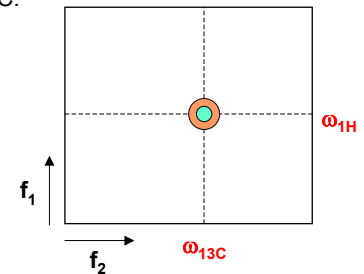
- Vložíme ^{13}C π puls doprostřed periody t_1 a tím dojde k refokusaci ^1H magnetizace během této periody, což má stejný efekt jako ^1H dekapling. Časová prodleva Δ_1 potom slouží k uskutečnění přenosu polarizace z ^1H na ^{13}C .

HETCOR (odstranění rozštěpení signálu)

- Nyní se podívejme na ^{13}C magnetizaci. Po skončení přenosu polarizace (přenosu informace o ^1H) budeme mít dva ^{13}C vektory s poměrem intenzit 5/3 v ose z . Vlivem ^{13}C $\pi/2$ pulsu dojde k jejich sklopení do roviny $\langle xy \rangle$ a po uplynutí času Δ_2 (nastaven též na hodnotu $1/2J$) dojde k refokusaci obou vektorů:

- Se zahájením snímání dat (začátek t_2 periody) začneme dekaplovat ^1H (rušíme interakci J_{CH} . Spektrum nyní neobsahuje rozštěpení signálů vlivem J_{CH} . Na druhou stranu si však uchovává informaci o chemickém posunu obou interagujících jader ^1H a ^{13}C :

Nepřímá (inverzní) detekce

Jedním z největších problémů v NMR spektroskopii je **citlivost !!!!**

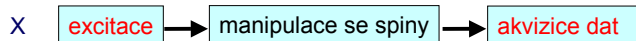
$$\frac{S}{N} \sim N \gamma_{exc} \gamma_{det}^{\frac{3}{2}} B_0^{\frac{3}{2}} (NS)^{\frac{1}{2}} \frac{T_2}{T}$$

Citlivost se v NMR spektroskopii vyjadřuje jako **poměr signálu k šumu S/N**.

Citlivost je možné zvýšit zejména zvýšením počtu aktivních jader (N), použitím většího externího magnetického pole B_0 a zvýšením počtu akumulací (NS).

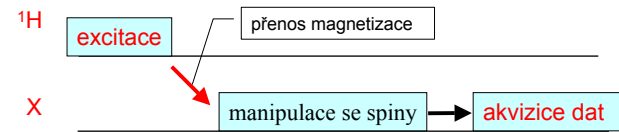
Další z možností jak dosáhnout vyšší citlivosti je vhodné uspořádání experimentu z hlediska excitovaného a detekovaného jádra ($\gamma_{exc} \gamma_{det}$). Můžeme rozlišit tři případy:

A. Excitujeme a detekujeme stejné jádro.

Nepřímá (inverzní) detekce (pokračování)

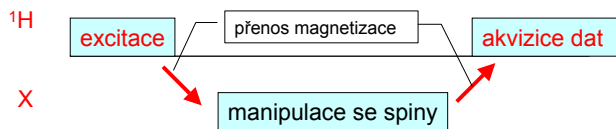
B. Excitujeme protony, přeneseme polarizaci a detekujeme X jádro.

Relativní citlivost	Zkrácení doby experimentu k dosažení stejného S/N
$^1\text{H}/^{13}\text{C}$ zvýšení 4x	16x
$^1\text{H}/^{15}\text{N}$ zvýšení 10x	100x

Nepřímá (inverzní) detekce (pokračování)

C. Excitujeme protony, přeneseme polarizaci na X jádro a zpět a detekujeme opět protony.

Relativní citlivost

Zkrácení doby experimentu k dosažení stejného S/N

$^1\text{H}/^{13}\text{C}$ = zvýšení 32x

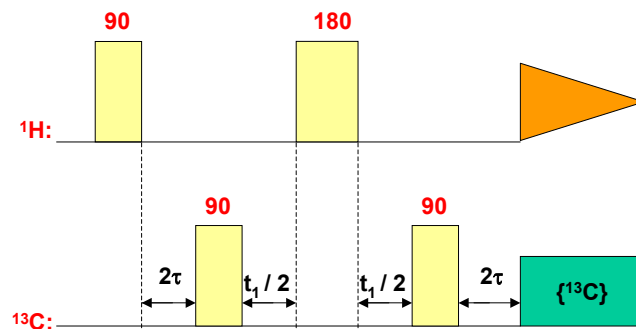
1024x

$^1\text{H}/^{15}\text{N}$ = zvýšení 292x

85264x

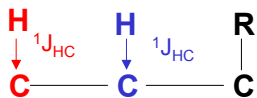
Nepřímá (inverzní) detekce (pokračování)

- Nepřímá nebo-li inverzní detekce má význam pro zvýšení citlivosti jader s nízkým γ .

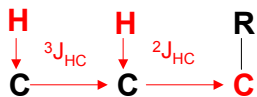

- Nejjednodušší pulsní sekvencí je **HMQC** (**H**eteronuclear **M**ultiple **Q**uantum **C**oherence).
- Dalším hojně používaným experimentem je **HSQC** (**H**eteronuclear **S**ingle **Q**uantum **C**oherence).
- Inverzní analogií experimentu korelující ^1H s ^{13}C přes 2 a 3 vazby je **HMBC** (**H**eteronuclear **M**ultiple **B**ond **C**oherence).

- Experimenty **HMQC** nebo **HSQC** poskytují korelace jader ^1H s X jádru (^{13}C , ^{15}N) přímo na ně vázanými, jinými slovy, přenos magnetizace se děje přes jednovazebnou interakční konstantu J_{HX} .

- Ve spektrech se objeví pouze X jádra, která mají přímo vázaný atom ^1H . Nelze využít pro identifikaci kvarterních uhlíků!!!
- Experiment **HMBC** naproti tomu koreluje jádra ^1H s jádru X (^{13}C , ^{15}N) přes dvě nebo tři vazby (interakce dalekého dosahu).

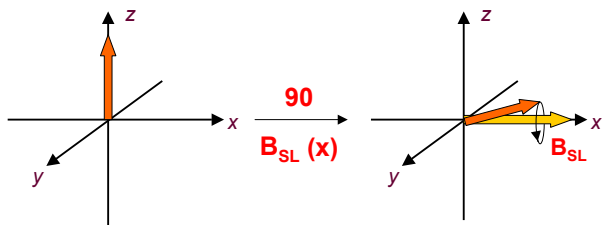

- Slouží téměř výhradně k identifikaci X jader, které nemají přímo vázaný atom ^1H , např. kvarterních uhlíků. Ve spektru se objeví i interakce ostatních X jader s atomy ^1H vzdálené o dvě/tři vazby.

Spin-locking – práce při nízkých magnetických polích.

- **Čím vyšší pole, tím lepší rozlišení a citlivost.** Toto je hnací síla vývoje čím dál větších magnetů.
- Avšak existují případy, kdy je výhodnější pracovat naopak při velmi malém externím magnetickém poli B_0 .
- Ideální by bylo dosáhnout rozlišení a citlivost vysokého magnetického pole B_0 a některé ostatní pochody studovat při nižším poli např. přenos polarizace....
- Pro 2D experiment to znamená provádět přípravnou, vývojovou a akviziční periodu při B_0 a směšovací periodu při nižším poli. Jak ale zařídit rychlý přechod mezi oběma poli?
- Technika, která se pro tento účel používá se nazývá **spin-locking**. Podstata spočívá v „odstranění“ vlivu externího magnetického pole B_0 a donucení spinů precesovat okolo nového, nižšího magnetického pole.

Spin-locking - princip

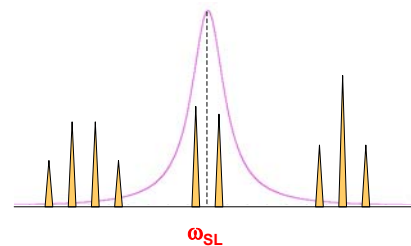

- Abychom odstranili vliv pole B_0 , sklopíme vektor magnetizace z osy $\langle z \rangle$ buď do osy $\langle x \rangle$ nebo $\langle y \rangle$ pomocí $\pi / 2$ pulsu.
- Je-li magnetizace nyní v rovině $\langle xy \rangle$, je nutné ji tam po jistou dobu udržet. Toto je dosaženo tzv. uzamčením spinů v příslušném směru $\langle x \rangle$ nebo $\langle y \rangle$ novým magnetickým polem. Spiny potom začnou vykonávat precesní pohyb okolo směru působení nového magnetického pole.
- Magnetické pole B_{SL} je vytvářeno RF částí spektrometru buď jako kontinuální ozařování nebo (moderněji) sérií tzv. **kompozitních pulsů**, které mají stejný efekt.

před SL: $\omega_0 = -\gamma B_0$ po SL: $\omega_{SL} = -\gamma B_{SL}$

Spin-locking – princip (pokračování)

- B_{SL} je fluktující magnetické pole aplikované při nebo blízko rezonanční podmínky pro ta která jádra.
- V rotující soustavě souřadnic je statické a pracujeme pouze s jeho intenzitou. Toto je důvod, proč experimenty využívající „spin-locking nazýváme „**experimenty v rotující soustavě souřadnic**“.
- Důvod proč se používají kompozitní pulsy spíše než CW je ve větší spektrální šířce, kterou jsme tímto polem schopni pokrýt.

- Zvětšení spektrální šířky je možné dosáhnout buď větším výkonem RF vysílače (nebezpečí přehřátí vzorku) nebo kompozitními pulsy.

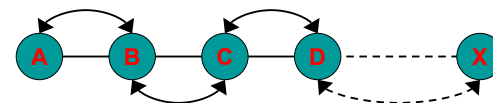
TOCSY

- Délka a způsob vytváření spin-locku závisí na jeho dalším využití.
- Prvním experimentem využívajícím spin-lock je **TOCSY (Total Correlation Spectroscopy)** nebo jinak nazývané **HOHAHA (Homonuclear Hartmann-Hahn experiment)**.
- Pracujeme-li při B_0 , platí pro slabě interagující systémy $\Delta\delta \text{ (Hz)} \gg J \text{ (Hz)}$. Jinými slovy příspěvek k celkové energii systému pocházející z interakčních konstant je daleko menší než z rozdílu chemických posunů.

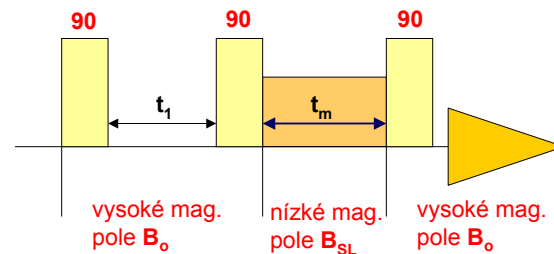
$$H = H_\delta + H_J + \dots \quad H_\delta \gg H_J + \dots$$

- Za podmínek spin-locku ($B_{SL} \ll B_0$) se rozdíly v chemických posunech minimalizují (lze je zanedbat, čímž dojde k odstranění $\Delta\delta$ a příspěvku H_δ). **Pro interakční konstanty to však neplatí** jejich velikost nezávisí na velikosti externího magnetického pole.
- Protože dojde k přiblížení energetických hladin jednotlivých spinů, magnetizace může volně přecházet z jednoho na druhý v rámci tzv. interakční sítě. Jinými slovy, spiny jsou vzájemně **zkorelovány**.

TOCSY (pokračování)

- Maximum přenosu magnetizace mezi dvojicí spinů, které mají interakční konstantu J Hz je tehdy, nastavíme-li délku spin-locku na hodnotu $t_m = 1 / 2J$. Bude-li t_m delší, umožníme přechod magnetizace na další spiny.

- Pulsní sekvence 2D TOCSY experimentu obsahuje počáteční $\pi / 2$ puls, kterým magnetizaci sklopíme do roviny $\langle xy \rangle$, kde dojde k jejímu „uzamčení“ některou ze sekvencí kompozitních pulsů (MLEV, DIPSI...). Tímto umožníme volný tok magnetizace po systému vzájemně interagujících spinů.

TOCSY spektrum versus COSY

